

Franklin Essed - Staatsman, Visionair en Patriot

‘Mijn grootmoeder is in slavernij geboren, mijn moeder is een volkswrouw met een hoofddoek en ik ben een buitenechtelijk kind’, zei Essed (1919-1988) ooit aan een journalist. Daarmee doelde hij op de onwaarschijnlijkheid dat iemand uit de Creoolse onderklasse zich zou opwerken tot de grootste visionair die Suriname ooit heeft voortgebracht.

In de uitgebreide en veelomvattende biografie *Frank Essed. De Mobilisatie van het Eigene. Biografie van een Surinaamse Visionair* maakt de journalist Roy Khemradj duidelijk dat Essed een bijzondere man was die in een bijzondere tijd leefde.

Eerder schreef Khemradj biografieën van VHP-leider Jaggernath Lachmon, accountant Ram Hiralal en psychiater Otmar Buyne. Het eerste contact met Eva Fruin-Essed, de weduwe van Frank Essed, dateert van 2017. Bij het gesprek in Kenneth Goedhart aanwezig, Frank Esseds zoon die in 1979 op 13-jarige leeftijd bij zijn vader gaat wonen. De biograaf maakte gebruik van een groot aantal bronnen, zoals het persoonlijk archief van de Esseds, krantenarchieven, literatuur, publicaties van Esseds hand, én persoonlijke gesprekken met personen die hebben samengewerkt met Essed. Een aantal van hen kon hij nog spreken voor ze overleden. Khemradj tekende verhalen op die nog niet eerder zijn beschreven zoals over Operatie Sprinkhaan en het ontstaan van de VHP-PNP-regering. Geschiedschrijving dus.

De goedgeschreven biografie is ook een introductie in de geschiedenis van Suriname in de vorige eeuw. Khemradj beschrijft uitgebreid de historische context waarbinnen Essed opereert. Achter in het boek zijn enkele documenten geschreven door Essed opgenomen. Eva Fruin-Essed heeft alle concept-hoofdstukken gelezen en van commentaar voorzien. Hoewel de hoogbejaarde weduwe geen druk legde op de auteur, streefde Khemradj ernaar het boek te presenteren voor zij zou komen te overlijden. Dat is niet gelukt; Eva overleed op 22 december 2023, op de sterfdag van Frank Essed.

Jeugd en Opleiding

Franklin Edgar Essed wordt geboren op 21 april 1919 te Paramaribo. Zijn moeder is Cornelia Catharina Werners. Op 17-jarige leeftijd verruilt zij de Coroniaanse plantage Leasowes voor Paramaribo, waar zij de kost verdient als hulp in de huishouding bij EBG-families. Zij raakt zwanger van politie-inspecteur Fredrik Samuel Essed. Van een bestendige relatie is geen sprake. Op 18-jarige leeftijd erkent de vader zijn zoon die vanaf nu Essed heet.

Moeder Cornelia krijgt nog drie kinderen; Percy Werners, Siegfried Werners en Carla Werners. Hun vader is de in die tijd bekende dokter Frederik Nassy. Nassy is ook de vader van pleegzoon Harold Riedewald, verwekt bij Juliana, een nicht van Cornelia.

Moeder Cornelia woont met de vijf kinderen in een woning in eigendom aan de Gravenstraat 159, tussen de Wanicastaat en Rust en Vredestaat. Een bijzondere buurt, waar een aantal respectabele prominenten wonen en die nog meer prominenten zal voortbrengen. Van de vijf kinderen die Cornelia opvoedt doorlopen er vier de universiteit. Essed groeit op in het koloniale Suriname, waar ras, huidskleur en klasse doorslaggevend zijn voor de kansen die je krijgt. De familie heeft nauwelijks geld. Daarom gaat Frank na de lagere school eerst naar de Selecta Ulo, daarna, in 1933, naar de Graaf von Zinzendorfschool, de EBG-muloschool. Hij valt op door zijn intelligentie, blijkt een bijzonder talent te hebben voor wiskunde. Na de tweejarige mulo kiest Frank voor de opleiding tot landmeter. Tot dan toe wordt dit beroep wordt gedomineerd door Joden en lichtgekleurde mulatten. Essed is de eerste donkere Creool op de opleiding, waar discriminatie van Creoolse en Hindostaanse Surinamers doodnormaal is. In 1940 slaagt hij als jongste landmeter ooit.

De jonge landmeter wil hogerop en gaat zich bewust mengen in het sociaal-maatschappelijk leven. Een scala aan activiteiten volgt. Hij wordt lid van de Buitensociëteit Het Park om te netwerken. Hij sluit zich aan bij door Surinamers opgerichte tennisvereniging Ready; donkere Surinamers zijn niet welkom bij de andere tennisclubs. Essed ontdekt de loges als bron van persoonlijke groei en gemeenschapszin. Hij wordt lid van Court Charity van de Forresters, waarvan de leden Afro-Surinamers zijn uit de lagere en middenklasse. Ook wordt hij lid van Loge Concordia, de eerste donkere Afro-Surinamer die wordt toegelaten. In 1943 trouwt hij met Mathilda Echteld, ondanks schoonmoeders bezwaar dat Essed qua huidkleur niet past bij haar lichtere dochter.

Essed weet dat hij qua talent tot meer in staat is. Gewijzigde historische omstandigheden geven hem een kans om zijn intellect en persoonlijkheid in een uitdagende omgeving te ontwikkelen. Het Statuut is in zicht, Nederland stelt studiebeurzen beschikbaar voor Surinamers om zo het kader te vormen dat de 'Baas in eigenhuis-gedachte' inhoud moet geven. Na bijscholing in natuurkunde – Essed heeft alleen mulo – aan de Geneeskundige School, vertrekt hij eind 1949 met vrouw naar Nederland om bosbouw te studeren aan de Landbouw Hogeschool Wageningen.

Nederland

Essed laat zich onstuitbaar gelden in de ruim zeven jaar dat hij in Nederland verblijft. Hij studeert voortvarend maar Mathilde kan niet aarden in de *baka bini* Wageningen. Het paar verblijft regelmatig in Amsterdam bij Mathilde's familie. Essed heeft er vrienden uit Suriname. Essed bezoekt de bijeenkomsten van het Creools-nationalistische Wi Eigie Sanie, waar hij jonge studenten ontmoet zoals Jules Sedney, Hein Eersel, Eugène Gessel en Eddy Bruma. Hij sympathiseert met het idee van verheffing van het Sranan en de Afro-Surinaamse cultuur, maar wijst onmiddellijke onafhankelijkheid van Suriname af.

Essed sluit zich aan bij de vrijmetselarij, in Arnhem, want Wageningen heeft geen afdeling. Nadat hij tot meester is bevorderd, neemt hij mede het initiatief tot de oprichting van de loge in Wageningen, De Korenschoof.

1951 wordt dochter Astrid geboren. Drie jaar later echter, vertrekt Mathilde met dochter naar Amsterdam nadat zij een brief van ene Eva Fruin bij de post vindt, gericht aan haar man. Frank, dan 33 jaar, en Eva (22) ontmoeten elkaar in 1951 op tramlijn 2 richting Leidseplein. Eva, geboren in Batavia, Nederlands-Indië, en op 6-jarige leeftijd met ouders naar Nederland verhuisd, is student Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de Gemeente Universiteit. Aan het Taalbureau Suriname onderzoekt zij diverse facetten van het Surinaams-Nederlands. Eva introduceert hem in een andere wereld. Ze frequenteren onder meer de Amsterdamse Sociëteit De Kring, waar Essed kennis maakt met de culturele en intellectuele elite van die tijd. De rijzige Essed maakt indruk door zijn welbespraaktheid, intellectualisme en innemendheid. Essed ontwikkelt de vaardigheden die hem later is staats stellen moeiteloos om te gaan met Nederlandse politici en journalisten. En van hen gedaan te krijgen wat hij wenst.

In 1955 behaalt Essed cum laude het ingenieursdiploma bosmeetkunde. In 1957 promoveert hij cum laude op een door hem zelf ontwikkelde rekenmethode om bossen te inventariseren. Zijn in het Engels vertaalde proefschrift *Estimation of standing timber*, is opgedragen aan zijn moeder Cornelia, dochter Astrid en zijn vriendin Eva. Essed neemt in de dissertatie alvast een voorschot op wat hij later zal uitwerken in rapporten en boeken; enkele stellingen gaan namelijk over de ontwikkeling van Suriname. Het Parool bericht over de promotie, Suriname

is in rep en roer. Een week na de promotie, eind mei 1957, vertrekt dr.ir. Franklin Essed met partner Eva naar Suriname.

Minister van Opbouw

Essed treft een Suriname aan dat in beweging is. Dankzij het Statuut (1954) bepalen Surinaamse regeringen nu zelf welk beleid ze willen voeren. Ook zorgt het algemeen kiesrecht ervoor dat de nazaten van Afrikaanse slaven en hun Aziatische vervangers zich politiek laten gelden en zich maatschappelijk gaan ontplooien. Verder komt Nederland over de brug met ontwikkelingshulp, te beginnen met het Welvaartsfonds (1947-1955), vervolgens het Tien Jaren Plan (TJP, 1955-1965) en twee Vijf Jaren Plannen (VJP, 1965-1970, 1970-1975). Klap op de vuurpijl is de Brokopondo overeenkomst die premier Johan Ferrier van de Eenheidsfront-regering in 1958 tekent met het Amerikaanse Alcoa voor de bouw van de stuwdam en aluminiumsmelter te Paranam.

In deze dynamische en optimistische tijd voelt Essed zich als een vis in het water. De doctor ingenieur wekt sympathie in de samenleving door zijn bescheidenheid en wordt op handen gedragen. Zijn kans komt na de verkiezing van 1958. Essed heeft zich inmiddels aangesloten bij de NPS en staat op de kandidatenlijst. Het publiek wil graag de welbespraakte volksman horen spreken. De NPS, VHP en PSV vormen een regering onder leiding van minister-president Emanuels. De macht van de koloniale elite is voorgoed gebroken. Essed wordt minister van het door hem zelf bedachte Ministerie van Opbouw, Jules Sedney wordt minister van Financiën.

Essed gaat voortvarend te werk als minister. Hij brengt overheidsdiensten die te maken hebben met de ontwikkeling van Suriname onder bij zijn ministerie, zoals het Planbureau, het Centraal Bureau Luchtkartering, de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst, Bureau Water Kracht Werken en 's Lands Bos Beheer. Ook benoemt hij Surinamers op hoge posten. Bijzonder is de Operatie Sprinkhaan (1958-1962), of Operation Grasshopper. Op strategische plekken in het binnenland worden zeven airstrips aangelegd voor inventarisatie van de natuurlijke hulpbronnen en het hydrologisch potentieel van de rivieren. Het idee is dat onderzoekers met het vliegtuig in een gebied worden afgezet om vervolgens die regio te voet onderzoeken. Deze aanpak leidt onder meer tot de ontdekking van bauxiet in het Bakhuysgebergte alsook het waterkrachtpotentieel van de Kabalebo rivier.

Natievorming

De progressieve regering-Emanuels werkt ook aan natievorming en wil een eigen vlag, wapen en een Sranan-couplet in volkslied. Tijdens de ministerraad wordt geopperd de vlag het vreedzaam naast elkaar leven van de diverse etnische groepen moet symboliseren, de groepen worden door hun huidskleur weergegeven. Essed gaat thuis aan de slag, maar komt er niet uit, waarop Eva suggereert de hulp in te roepen van kunstenaars Noni Lichtveld, wat ook geschiedt. Resultaat is de vlag met de vijf gekleurde sterren verbonden door een ellips. Voor Sranan-couplet vraagt Essed de dichter Henri de Ziel, alias Trefossa, die hij uit Amsterdam kent. *Opo! Kondreman* wordt per omgaande bezorgd, waardoor het vermoeden rijst dat De Ziel dit gedicht op de plank had liggen. En passant wijzigt De Ziel ook iets in het Nederlandstalige couplet van het en wil volkslied.

Esseds inspanningen voor natievorming zijn lang niet ten einde. Zijn voorstel om 1 juli, de Dag van de Emancipatie, te hernoemen tot Dag der Vrijheden, wordt met steun van VHP-leider Jaggernath Lachmon aangenomen. In Esseds optiek gelden de vrijheden niet alleen

voor de nazaten van Afrikaanse slaven, maar voor alle bevolkingsgroepen die in Suriname wonen.

Vervolgens stelt Essed een wijziging van de kiesregeling voor. Dit om de Staten een rechtvaardiger afspiegeling te laten zijn van de bevolking. Ondanks het algemeen kiesrecht waren met name de Marron en Inheemsen niet vertegenwoordigd omdat er domweg geen verkiezingen in het binnenland werden gehouden. In Esseds voorstel worden kiesdistricten in het binnenland gecreëerd. Daarnaast bedenkt Essed een landelijke evenredigheidslijst van twaalf zetels. Pengel is tegen, maar met steun van de VHP wordt Esseds voorstel, ingebracht door de PSV, aangenomen.

In 1961 publiceert Essed *Analyse Bij Commentaar* ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van de NPS. Hierin zet voor het eerst zijn ontwikkelingsvisie uiteen die gebaseerd zijn op drie principes. Het spreidingsprincipe zal in al zijn geschriften en daden terugkomen; de ontwikkeling van Suriname moet worden gespreid over heel Suriname en moet aan alle woongemeenschappen ten goede komen. Op die manier worden achterstanden en spanningen voorkomen. Dan het democratiseringsprincipe, waarbij democratisering vanuit de onderste lagen moet komen. En tenslotte het aanpassingsprincipe: Suriname moet aanhaken bij nieuwe ideeën en gebruiken om achterstand te voorkomen.

In deze publicatie doet Essed aanbevelingen om de NPS te vernieuwen; meer democratie, commissies en werkgroepen, en doorstroming van jongen.

Essed en Sedney raken gebrouilleerd met NPS-leider Pengel. Na de verkiezingen van 1963 komen ze niet meer terug in de regering die nu wordt geleid door Pengel zelf. Essed wordt directeur van het Planbureau.

Planbureau

Essed heeft nu de gelegenheid om zijn visie over de ontwikkeling van West-Suriname verder uit te werken. Hij schrijft het driedelige *Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname* (1965). Uitgangspunt is de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen als basis voor de industrialisatie van Suriname. Er wordt voortgebouwd op de verworvenheden van het Welvaartsfonds en TJP, waarbij infrastructuur en landbouwarealen zijn gerealiseerd en productiefactoren zijn geïnventariseerd. Deze fase moet hij de pre-industriële fase die duurt van 1965-1975. Na 1975 breekt de fase van economische zelfstandigheid aan, de zogeheten *Big Push* of *Take Off*. Met het jaar 1975 doelt Essed niet op de staatkundige onafhankelijkheid (dat kon hij op moment van schrijven immers niet weten) maar op het einde van het tweede VJP.

Het West-Suriname project is een geïntegreerd plan, waarbij een aantal projecten in elkaar vloeien. Bauxietwinning gaat gepaard met verwerking. Daartoe wordt hydro-elektriciteit opgewekt. Voor het transport wordt een haven aangelegd. In het gebied worden landbouw en bosbouw ontwikkeld. Omdat Suriname niet genoeg geld heeft om te investeren, pleit Essed voor de joint venture strategie: samenwerking tussen buitenlandse bedrijven en de Surinaamse overheid.

Aan de vooravond van de verkiezingen van 1967, gaat Essed in op het verzoek van Lachmon en Pengel die uit opportunisme de kiesregeling opnieuw willen laten wijzigen. District Suriname wordt samengevoegd tot een kiesdistrict, het aantal statenzetels wordt uitgebreid naar 39.

Regering-Sedney

In 1967 richt de prominente NPS-er Just Rens de Progressieve Nationale Partij op. Hij is het autoritaire gedrag van Pengel meer dan zat. Jules Sedney en Essed sluiten zich aan. Essed zegt dat hij slechts de 'administratieve banden' met de NPS heeft verbroken, niet de politieke. Zijn overstap slaat in als een bom. De partij haalt drie zetels bij de verkiezing van 1967. Het derde kabinet-Pengel treed aan, bestaande uit de NPS (18 zetels), Actiegroep en de SDP van David Findlay, Pengels oude politieke vijand. Een van de eerste daden van premier Pengel is het ontheffen van Essed als directeur van het Planbureau; hij wordt ter beschikking gesteld van de minister.

Eind jaren '60 nemen de problemen toe in Suriname. De economische groei neemt af, de werkloosheid stijgt, het ambtenaren apparaat expandeert van 6500 ambtenaren in 1953 naar 26000 in 1968. De opeenvolgende kabinetten-Pengel kennen geen begrotingsdiscipline, er is sprake van buitensporige verspilling, Pengel moet steeds weer aankloppen voor geld bij Nederland.

Het derde kabinet-Pengel komt ten van door een uitgebreide onderwijsstaking in februari 1969. Het zakenkabinet-May neemt waar tot aan de verkiezing in oktober dat jaar.

Ontevreden NPS-ers en rusteloze jonge intellectuelen die op zoek zijn naar een politiek tehuis, sluiten zich aan bij de PNP. De partij doet mee aan de verkiezingen als het PNP Blok, bestaande uit de PNP, KTPI, PSV en de Progressieve Bosneger Partij, PBP. Dit blok haalt acht zetels, de VHP stijgt van elf naar negentien zetels. De NPS wordt afgestraft, valt terug van achttien naar elf zetels.

Hoewel het voor de hand ligt dat de VHP en de PNP een coalitie vormen, gaat Lachmon eerst met de NPS praten. De bedenker van de Verbroederingspolitiek wil een regering die draagvlak heeft onder de bevolking, gevormd door de twee grootste partijen VHP en NPS. Pengel ziet dit niet zitten, Lachmon rest niets anders dan met de PNP te regeren. De PNP-ers rekenen op drie ministersposten, maar de verbijstering slaat toe wanneer Lachmon hen zes ministersposten aanbiedt plus het premierschap. Just Rens, die ruzie heeft met Essed, schuift Sedney naar voren, onder dreiging van een breuk met de VHP. Zo ontstaat het 'regering-Lachmon zonder Lachmon'.

Essed wordt weer minister van Opbouw en gaat voortvarend te werk. Hij zwenfelt het Kabalebo-project, dat stil was komen te liggen, weer aan. Het Planbureau groeit uit tot een sterke speler en gaat verder met het West-Surinameproject. Er wordt een jointverure met het Amerikaanse Reynolds Metal Corporation gesloten. Hiervoor wordt Grasshopper Aluminum Corporation, Grassalco, opgericht.

Minister Essed legt de basis voor de International Bauxite Association, IBA, naar het voorbeeld van de OPEC, het samenwerkingsverband van de olieproducerende landen. De Surinamer Henri Guda wordt in 1974 de eerste Secretaris-Generaal.

Tijdens zijn bezoeken aan Nederland spoort hij Surinaamse academici om terug te keren naar Suriname. Essed zet een verkavelingsproject op aan de Tweede Rijkweg speciaal voor terugkerend kader. Opvallend aan zijn bezoeken is dat Essed contacten heeft tot in de hoogste kringen in Nederland. De jongere generatie Surinaamse studenten in Nederland bezigen het jargon dat in de jaren '70 in de mode is en maken Essed uit voor loopjongen van het kolonialisme die de belangen van het Westers imperialisme dient.

De roep om onafhankelijkheid wordt sterker in die jaren, ook vanuit Nederland wordt druk uitgeoefend. Zo weigert de Nederlandse regering te praten over aanpassing van het Statuut inzake meer vrijheid in buitenlandse kwesties. Alleen over directe onafhankelijkheid valt met

Nederland te praten. Met de VHP valt niet te praten over onafhankelijkheid. Met een vooruitziende blik geeft premier Sedney opdracht voor een advies over een referendum over de onafhankelijkheid in geval er geen duidelijke meerderheid in de Staten is. Het wetsvoorstel komt gereed, maar wordt niet behandeld in de Staten, waarschijnlijk door de vakbondsonrust in de loop van 1973.

Essed is geen voorstander van directe onafhankelijkheid. Suriname moet eerst economisch zelfstandig worden, pas dan volgt staatkundige onafhankelijkheid. Een Gemenebest-relatie met Nederland, naar Brits voorbeeld, is volgens Essed de ideale voorbereiding naar onafhankelijkheid. Begin 1972 vraagt hij zijn staf om te inventariseren welke rol het ministerie zou kunnen spelen indien Suriname onafhankelijk zou worden. Het resultaat is de 300 pagina's tellende publicatie *Eén Volk op weg naar Zelfstandigheid*. Esseds Magnum Opus is de uitkristallisatie van alles waar hij zich mee bezig heeft gehouden sinds zijn terugkeer naar Suriname. Essed behandelt uiteenlopende onderwerpen, van economische zelfstandigheid op basis van productie tot bestuurlijke vernieuwing, van vakbondswezen tot zijn Gemenebestplan, hij belicht mogelijkheden, uitdagingen en meer.

Ondanks deelname van de PNP, heeft de regering-Sedney geen groot draagvlak onder de Afro-Surinamers. De VHP-PNP-regering wordt gezien als een Hindostaanse regering welke uit is op de overheersing van Creolen. Premier Sedney krijgt de bijnaam 'Bobo Jules' omdat hij volgens de naamgevers alles doet wat Lachmon hem opdraagt. Zo beschuldigt de NPS de regering van het voortrekken van Hindostanen bij gronduitgifte. Essed toont in de Staten met cijfers aan dat zulks niet het geval is; de meeste gronden gaan naar Afro-Surinamers. De Creoolse strijd tegen de veronderstelde Hindostaanse regering wordt van meet af aan ook buiten de Staten gevoerd, namelijk door de vakbonden die gelieerd zijn aan de oppositiepartijen NPS, PNR en PSV. Met leuzen als 'Krioro Kong Makandra' en 'Einde aan heerschappij van de Hindostaan' worden mensen opgeroepen mee te doen aan ontwrichtende stakingen in september 1971 en februari 1973. Lachmon, voorstander van raciaal evenwicht in de politiek, maakt zich zorgen om de toenemende etnische spanning in het land. Eind 1971 vraagt hij de NPS toe te treden tot de coalitie, waarbij hij drie ministersposten beschikbaar stelt. NPS-leider Henck Arron, opvolger van de overleden Pengel wijst deze zogeheten Bredebasis-politiek af.

CONS

Na de proclamatie van Ultimo '75, haalt premier Henck Arron, leider van de regerende NPK-combinatie, Essed binnen als regeringsadviseur. Een gemengde Surinaams-Nederlandse commissie wordt ingesteld voor het opstellen van een Meerjaren Ontwikkelings Programma, MOP. De Nederlanders wilden voortzetting van projecthulp, voor een maximaal bedrag van NF 125 miljoen per jaar; Suriname zou niet in staat zijn een hogere bedrag te absorberen. Essed verzet zich daartegen. Hij vindt dat Suriname niet moet worden benaderd als een willekeurig ontwikkelingsland. Ook stelt hij dat een onafhankelijk land zelf zijn toekomst moet bepalen. Nu er geld beschikbaar komt, wil hij zijn West-Surinameproject eindelijk uitvoeren. Om de Nederlanders te overtuigen zet hij zwaar geschut in. In het geheim roept hij een aantal deskundigen bijeen die bij hem thuis een alternatief ontwikkelingsplan schrijven. Onder hen is zijn trouwe luitenant, econoom Roy Somarro. In het rapport getiteld *De Mobilisatie van het Eigene. Een ruimtelijke-fysieke bijdrage aan de Integrale Planning* is in feite een samenballing Esseds ontwikkelingsvisie welke hij in de voorbije decennia heeft bedacht. Termen als *self reliance* (economische zelfstandigheid), *comprehensive approach* (integrale aanpak), concentratiegebieden (spreiden van de ontwikkeling), een tienjarig pre-

industrialisatie periode, en groei-poort-theorie (één sleutelindustrie die andere bedrijvigheid aantrekt) zijn van begin af aan de bouwstenen van Esseds visie. Op dit punt rijst de vraag of Essed niet is blijven steken in de tijd. De Nederlandse reactie op het rapport is in elk geval ontzunderend. Volgens de Nederlanders zijn de plannen onrealistisch, kosten ze vele miljarden, er was zeker dertig jaar nodig voor realisatie, de technische en organisatorische capaciteit van Suriname is beperkt, de inflatie zou worden aangewakkerd. Suriname zou juist moeten investeren in kleinschalige projecten die minder geld kosten en voor directe werkgelegenheid zorgen, stellen ze. Jan Pronk zou later zeggen dat Essed geobsedeerd was door West-Suriname en dat zijn projecten niet goed waren doorgerekend. Esseds rapport wordt als bijlage opgenomen *Programma voor de sociaaleconomische ontwikkeling van Suriname*. Een groot aantal projecten uit *Mobilisatie van het Eigene* zal uiteindelijk wel worden uitgevoerd, zoals de aanleg van de spoorlijn naar het Bakhuisgebergte en haven te Apoera.

Na de onafhankelijkheid wordt Essed voorzitter van de Surinaamse sectie van de Commissie voor de Ontwikkeling van Suriname, CONS, een naam die hijzelf heeft bedacht.

Vergaderingen van de CONS ontaarden geheid in ruzie. Het MOP stagneert. Over en weer worden verwijten gemaakt. De Surinamers vinden dat Nederland te strenge eisen stelt aan de ingediende projecten, het onafhankelijke Suriname de les leest en zich bemoeit met zaken waar het zich niet mee moet bemoeien. De Nederlanders stellen op hun beurt dat Suriname gemaakte afspraken niet nakomt noch de aanbevelingen opvolgt. Uiteindelijk wordt op regeringsniveau nieuwe afspraken gemaakt om de knelpunten te verhelpen. Essed is zijn rol als voorzitter van de Surinaamse sectie genoodzaakt de 'bemoeizuchtige' Nederlandse houding te pareren met anti-kolonialerethoriek. Opmerkelijk, omdat de joviale kleinzoon van een slavin gewoon was de rode loper uit te rollen voor witte Nederlanders die hem thuis aan de Sophie Redmondstraat kwamen bezoeken. Volgen Eva liet Frank zich gebruiken door premier Henck Arron.

Staatsgreep

Na de staatsgreep van 25 februari 1980 wordt het Bijzonder Gerechtshof opgericht om de corruptie onder de NPK-regering te onderzoeken. Een aantal politici, onder wie Henck Arron, hoge ambtenaren en CONS-leden wordt gearresteerd. Essed wordt op 1 april 1980 vastgezet op beschuldiging van het aannemen van steekpenningen van het Amerikaanse Emkay, aannemer van de spoorlijn. Eind juni 1980 wordt hij weer vrijgelaten, maar op 13 augustus 1980 opnieuw gearresteerd. De volksjongen die het gebracht heeft tot een man van aanzien, iemand die gezwogen heeft voor welvaart en welzijn voor alle Surinamers wordt door analfabete randdebielen in legergroen uniform tot op het bot vernederd.

Moeder Cornelia stuurt hem handgeschreven Bijbelteksten, waar hij houvast aan heeft. Er ontstaat een netwerk van echtgenoten die elkaar met raad en daad bijstaan. Via de Britse ambassadeur in Guyana, een kennis van de Esseds, schakelt Eva Amnesty International in Londen in. In januari 1981 bezoekt Amnesty de Surinaamse hoofdstad. Essed wordt in februari 1981 vrijgelaten. In totaal heeft hij negen maanden vastgezet. Na vrijlating bezoekt hij zijn moeder, hij ondergaat een *wasie*. Tot een proces komt het nooit. In het requisitoir van de aanklager dat er geen bewijs is dat Essed de belangen van de staat heeft geschaad. Eva schrijft *Bittere Amandelen* over het verblijf van Frank in de gevangenis. Op 8 december 1982 is advocaat Harold Riedewald, Franks broer, een van de slachtoffers van de slachting in Fort Zeelandia. De Esseds kennen bijna alle slachtoffers van nabij. Eva wil weg; Frank niet, omdat hij zijn naam wil zuiveren.

De Wereldbank stemt in 1981 in met het financieren van het Kabalebo-project. Echter, de regering-Chin A Sen, die onder het Militair Gezag opereert, 'abandoneert' het West-Surinameplan. Over de reeds gerealiseerde spoorlijn zegt de regering dat het 'van ergens naar nergens' gaat. De kritiek is dat het West-Surinameplan geldverslindend is, multinationals bevoordeelt, te groot is voor Suriname, weinig werkgelegenheid oplevert en te veel tijd kost om te realiseren. De regering zet in op kleinschalige projecten die direct werkgelegenheid opleveren en op de verbetering van woon- en leefomstandigheden van Surinamers.

Rehabilitatie

Na zijn vrijlating leidt Essed een ingetogen leven, hij wordt 'kerks', in de woorden van zijn vrouw. Als duidelijk wordt dat de militairen willen herdemocratiseren, schrijft hij in 1986 de paper *Aanwijzende Basis-conceptie Noodzakelijk*. Hij mist namelijk het theoretisch denkkader in het herstelproces. In het stuk, dat hij aan Arron aanbiedt, pleit hij voor een democratie gebaseerd op het harmoniemodel. De regering die opereert onder het militaire regime bereidt de nieuwe Grondwet voor. Jules Wijdenbosch, minister van Binnenlandse Zaken, roept Esseds hulp in bij het aanpassen van de kiesregeling. Essed werkt mee, sans rancune. Het is overigens de derde keer dat Essed een bestaande kiesregeling wijzigt. Overigens, het Constitutioneel Hof in Suriname heeft in 2022 bepaald dat de kiesregeling uit 1987 ondemocratisch en onrechtvaardig is en in strijd met de Grondwet en diverse internationale verdragen. De vraag is of Essed voldoende juridische kennis in huis heeft om dit soort ingrijpende bepalingen tot een goed eind te brengen.

In de aanloop naar de verkiezingen van 1987 zet Essed zich in voor de NPS. Hij is op weg naar rehabilitatie.

Zijn naam wordt genoemd als kandidaat-president. Zijn vriend en ex-minister Ram Shankar (VHP), die hij kent uit de politiek en CONS, wordt echter president. Arron wordt vice-president. Shankar benoemt Essed tot regeringsadviseur, het Planbureau vraagt hem om het MOP uit 1975 te actualiseren. Ook het West-Surinameproject wordt nieuw leven ingeblazen. Je kunt je afvragen: hebben Essed en Arron dan niets geleerd van de kritiek op dit plan? Op 22 december 1988 bezoekt Essed de kerstviering van de NPS op Grun Dyari. Hij gaat eerder weg omdat hij met zijn vrouw nog naar een verjaardag gaat. Vanachter een geparkeerde bus steekt hij de staart over en wordt aangereden door een aanstormende auto. Essed overlijdt in de ambulance. Onder grote publieke belangstelling en met Forrester-er wordt deze weergalozes patriot begraven op Marius Rust, vlakbij zijn woning. Het grafschrift luidt: *Heri libi te na dede, A ben feti gi Sranan*.

Het gebouw waar het Planbureau gevestigd is, heet nu het Ir. Frank Essed Gebouw. Er voor staat zijn bostbeeld. Het voetbalstadion in de wijk Flora is naar hem vernoemd. Eva Fruin-Essed verlaat Suriname in 1995. Frank noch Eva zijn gedecoreerd door de staat voor hun verdiensten voor Suriname.

Essed was iemand die de hindernissen van ras, klasse en geschiedenis superieur heeft overwonnen. Onderstaande woorden horen als een baken te zijn voor huidige en toekomstige generaties Surinamers.

*Ontwikkeling is niet alleen het streven naar geestelijk en materieel welzijn;
het is ook het geloof in onze natie en in onze medemensen,
en de bereidheid om voor die natie en die mensen te werken.
...Laat ons allen werken voor ons land*

*in de wetenschap dat we geen andere keuze hebben
dan te groeien uit onze eigen wortels.
...Ontwikkeling is de keuze voor de mobilisatie van het eigene.*

Krishna Salikram

*Roy Khemradj – Frank Essed. De mobilisatie van het Eigene. Biografie van een Surinaams
Visionair.
LM Publishers*